

Др Радомир Ивановић

РОМАНИ ТАШКА ГЕОРГИЕВСКОГ

Развој македонског романа у протекле три деценије условљен је развојем македонске књижевности у целини, усавршавањем изражајних могућности македонског књижевног језика, као и развојем романа у другим националним књижевностима, чија су искуства правовремено коришћена. Имајући у виду достигнућа савременог романа и богату романсијерску продукцију, с правом се може тврдити да је он у експанзији. Из мноштва дела може се издвојити не мали број романа који су у моменту објављивања представљали стваралачку прекретницу, а то уједно значи и аутентичан допринос књижевности којој припадају. У томе су сагласни сви проучаваоци историје и типологије савременог македонског романа.

Бројним и веома сериозним теоријским, историјским и критичким истраживањима сумирају се резултати досадашњег развоја македонског романа. Један од видова вредновања представља и покретање едиције «Антологија на македонскиот роман» («Антологија македонског романа»). Уредници едиције (Георги Старделов, Милан Бурчинов и Слободан Мицковић) уврстили су у овај антолојски избор, објављен 1979. године, десет романа: **Тврдоглаве** Славка Јаневског, **Пустинју** Борћи Абацијева, **Разбој** Влада Налеског, **Просто** Колета Чашулета, **Нови ум** Владимира Костова, **Белу долину** Симона Дракула, **Велику воду** Живка Чинга, **Катове потомке** Методија Фотева, **Свето проклето** Јована Сгрезовског и **Црно семе** Ташка Георгиевског. У поговору роману **Црно семе** Георги Старделов, сматра да романе Георгиевског **Зидови**, **Црно семе** и **Црвени коњ** «с правом можемо убројати у врхунска остварења савременог македонског романа».

Ташко Георгиевски је започео свој књижевни опус приповеткама које објављује у македонској периодици («Глас на Егејците», «Млад борец», «Трудбеник», «Разглед», «Современост» и др.). Мада до данас паралелно објављује приповетке и романе (збирке приповедака **Ние зад насипот — Ми иза насипа**, 1957., **Суви ветрови — Суви ветрови**, 1964. и **Куќа под калето — Куќа испод тврђаве**, 1978.), Георгиевски је опште признање критике и читалаца стекао романима: **Љуге и волци** (Људи и курјаци), 1960., **Сидови** (Зидови), 1962., **Црно семе** (Црно семе), 1966., **Змијски ветар** (Змијски ветар), 1969., **Црвениот коњ** (Црвени коњ), 1978., и **Време на молчење** (Доба ћутње), 1979., за који је исте године добио «Радиново признање». У сенци ро-

мансијерског рада остао је његов драмски рад (радио-драме, телевизијске драме, адаптације књижевних дела за драмско извођење), потом неколико сценарија, преводилачки рад.

Које су основне карактеристике његових романа? Још од првих романа критичари истичу целовитост његовог романсијерског опуса, међусобну повезаност романа, несумњив књижевни таленат романсијера, као и књижевну културу. Са посебним рафинманом Георгиевски обогаћује македонски роман савременим темама. Он је створио нов књижевни топоним, с обзиром да је романи посветио драматичним збивањима у току грађанског рата у Егејској Македонији (северна Грчка). Романсијер је сведок и учесник збивања које описује и који се трауматски преламају у доживљајима његових јунака. Аутентичност тих сведочења и модеран, савремен књижевни израз изазивали су вишеструко интересовање за његове романи (**Црно семе** и **Црвени коњ** су екранизовани), а преводи на стране језике увећавали су то интересовање.

ПРЕСТА
ПРЕСТА
ПРЕСТА

Романи Ташка Георгиевског најчешће су грађени на документарној основи, те би се, у извесној мери, о њима могло говорити као о документарној прози (аутобиографска пројекција видна је нарочито у његовом најновијем роману **Доба ћутње**). Са друге стране у њима је приказана романсијерова способност надограђивања света реалитета — уношењем фантастике и сомнабулних представа, што је све помагало стварању одређене симболике. Захваљујући процесу симболизације, у први план су избијала општељудска значења описаних догађаја. У роману **Зидови** основна тема је **искорењивање**, а у **Црном семени** — **борба против свих видова насиља**. Забринут за судбину човечанства, романсијер у свим досад објављеним романима показује сукоб добра и зла, процес очовечивања и рашчовечивања кроз муке модерног пакла који је створила наша цивилизација.

Типолошки посматрано, сви романи Ташка Георгиевског припадају — роману — лика. С обзиром да су то обимом велики романи, романсијер је принуђен да сажима радњу, да је понекад оголи и поједностави, што се одражавало на однос текста и контекста романа. Он настоји да искаже човекову драму егзистенције, да током романа равномерно одржи драмску тензију, најчешће кроз кондензовани драмски дијалог, да радњу лици непотребних меандара и епизода. То је настојање несумњиво доприносило модернизацији његових романа.

Посебну способност романсијер показује при компоновању романа који је најчешће грађен на антигетској основи (однос документа и фантастике, на пример). Два слоја романа су међусобно преплетена у нову и функционалну целину у којој се осећа пишчева брига о односу мањих и већих делова романа. Романсијер уме да уочи оне скривене везе између различитих догађаја у животу појединих или животу шире заједнице. Уме да читаоцу приреди низ узастопних изненађења, да одступи од традиционалних стваралачких поступака. У његовим романима лако је уочљива смена динамичких и статичких пасажа, напоредост збивања у спољњем свету и у интимном свету јунака романа, промена наратора, и слично. Сваки од примењених поступака као да истовремено има више функција. Узмемо ли за пример дескрипцију у роману **Доба ћутње**, приметимо да је романсијер користио као могућност смењивања приповедних планова, као нит која повезује мање и веће приповедне целине, потом као вид идентификације јунака са збивањима у природи, прикладно средство у процесу стварања нових симбола, асоцијативног повезивања догађаја из прошлости и садашњости, итд.

Георгиевски уме да створи атмосферу и да у њу неопредно уведу читаоца. Он тако остварује потребну комуникацију са читаоцем избегавајући литераризацију и литерарну

конструкцију (све у његовом делу зрачи истинитошћу). Истина, Георгијевском би се због местимично сувишне кондензације текста, могла ставити примедба да његови јунаци (Доне Совичанов у романима **Црно семе** и **Доба ћутње**) улазе у роман сасвим оформљени, да се они мање развијају а више потврђују. Међутим, типу ствараоца попут Георгијевског странао је свако екстезивно разубивање радње, традиционална реалистичка сукцесија у портретизацији, као и обиље детаља и епизода. У духу је његовог стваралачког опредељења да роман лиши свега онога што бисмо условно могли назвати паралитерарном графом. Зато романи Ташка Георгијевског захтевају ангажованог читаоца.

※

Грабански рат у Егејској Македонији и страдање македонског народа — две су опседантне теме у романсијерском опусу Георгијевског. **Доба ћутње** представља природан продужењак догађаја описаних у роману **Црно семе**, не само зато што је у питању исти јунак (Доне Совичанов), него и стога што је судбина овог јунака, као и судбина Лада Тајовића у романима Михаила Лалића, још незавршена, те се може предочасти да ће Георгијевски даље следили животни пут свога јунака у жељи да оствари већу романску целину (трилогију или тетралогију).

У романима **Црно семе** и **Доба ћутње** различит је однос романсијера према главном јунаку. У најновијем роману романсијер успоставља дистанцу и индиректно указује на разлике које постоје у пишчевој и јунаковој визији света, што се неопредметно огледа у начину структурирања романа: у првом је доминантна општа драма, а у другом лична; у првој је Доне — херој, а у другом — антихерој. Стиче се утисак да романсијер није исцрпно све могућности које му је пружила граба, те су поједини делови романа остајали без дубљег контекста (то се нарочито односи на оцене заједничког живота у Брашлову).

Свестан међусобне повезаности двају романа, Георгијевски је настојао да у најновије дело унесе извесне новине, да на нов начин одликује јунаком животну историју. Истовремено је водио рачуна о томе да читалац има већ оформљене представе о главном јунаку, на основу романа **Црно семе** и да свака нова повест о њему мора рачунати на тим представама (њима су условљене потенцијалне метаморфозе јунака). Доне Совичанов је у **Црном семену** симбол храбрости, истрајности и стабилности. Он одолева најнехуманијем злостављању. Чувач и брани сопствено и национално достојанства. У најтежим тренуцима одуירה се подивљалом насиљу и успева да се одржи јединим делом и стога што злу око себе супротставља идиличну слику породичног живота и живота македонског села Саракиново.

На почетку романа **Доба ћутње** затичемо резигнираног главног јунака у опустелом селу, у коме сабласно царује пустош и глад (сцена са мачкама, као и сцена бомбардовања села, могу се убројати у антологијске странице савременог македонског романа). Неверство жене Ангелине, расељавање сељака, одоба у нову средину, као да га остављају без ослонаца, без стичких идеја које је људском снагом бранио у војном затвору на острву. Под тежином тих новонасталних недаћа, које продубљују његово трагично осећање, не сналазећи се најбоље у новим условима, он доживљава неочекивану метаморфозу и уместо да ствара историју (прикључујући се борби македонских и грчких партизана), готово безвољно се преушта догађајима из којих, ипак, излази са неприкривеном вером у вредности живота.

ПОРТАЛА

Доне Совичанов у роману **Доба ћутње** преживљава дво-струку драму. Једну у судару са спољним светом (негативним јунацима Маширом Деметријем, Кузетом Фишеком и куваром Трпетом), а другу у интимном свету (губитак Ангелине). Након свих негативних искустава, њему је најтеже да пронађе истинску сврху живљења, односно да пронађе начин повратка у живот: »Одједном су постале важније друге ствари: да се ископа из тог глувила које га је сколило са свих страна како би могао да ослухне глас и појми шта се с њиме заправо збива. Било је време да се из тог другог простора и из тог другог времена врати у живот. Је ли ово његово време?« У ходу по мукама Доне Совичанов показује пуну меру хуманости, саосећања и разумевања за људе око себе (махом према деци, старцу Василу Коканову и незаштићеним женама), показујући уједно надмоћ људскости над свим недаћама које су га пратиле у том бурном времену.

ПОВЕЉА
ОКТОБРА

Георгиевски се у роману **Доба ћутње** служи неким, у ранијим романима опробаним и провереним стваралачким поступцима. Он негује сликовито казивање, пуно унутрашње динамике, са мноштвом визуелних детаља. Зналачки и доследно ствара појединачне и скупне портрете, показујући човекову моћ и немоћ у крупним историјским превирањима. Јунаци његовог романа су и дословно и метафорички на ветрометини историјских догађаја, што је судбинска ознака човека тога поднебља. У средишту пишчевог интересовања увек су egzистенцијални проблеми, и индивидуални и национални, и то је први услов да роман буде општеприхваћен.

Критичари који су се бавили романима Ташка Георгиевског сведоче о непрекидном развоју писца. То потврђује и добродошлица којом је дочекиван сваки од његових романа. Такву, језгровито исказану добродошлицу налазимо у есеју Атанаса Вангелова посвећен најновијем роману. Он сматра да »**Доба ћутње**« потврђује зрелост писца са изванредном техником приказивања, писца константног полета у свом развоју, писца чија дела припадају реду највишег стандарда у нашој књижевности. С обзиром да је Ташко Георгиевски један од најзначајнијих романијера савремене македонске књижевности, схватљиво је што постоји несвакидашње интересовање за свако његово дело.